

Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység gyakorlati tapasztalatai csoportos és közösségi szinten

Herczeg Viktória

HERCEG VIKTÓRIA: Gál Ferenc Egyetem, Egészség- és Szociális Tudományi Kar;
herczegv92@gmail.com

ABSZTRAKT A jelen tanulmány a hazánkban 2018-tól kötelező tevékenységként működő óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység csoportos és közösségi beavatkozási szinteken végzett munkájának bemutatására vállalkozik. A kevert módszertanon alapuló 2023-as kutatás többek között 26 kérdésből álló kérdőív segítségével tárta fel a szakemberek gyakorlati tapasztalatait. A 174 járást érintő vizsgálat egyéni beavatkozási szintre vonatkozó részletes bemutatása már megtörtént az Esély folyóiratban, jelen tanulmány az intézménytípusokra, a segítőik közösségi szinten való megjelenésére, a csoportfoglalkozásokra és azok vezetésére fókuszál. A kettős csoportvezetésbe bevont másik óvodai és iskolai szociális segítő és más szakemberek kooperációba való becsatlakozása komplexebb rálátást tesz lehetővé, megteremtve az interprofesszionális együttműködés lehetőségét.

Kulcsszavak: csoportfoglalkozások, közösségi rendezvények, intézménytípusok, kettős csoportvezetés, más szakemberek

Practices and experiences of social work at group and community level

ABSTRACT This study aims to investigate social work in nurseries and schools – as a legally mandatory activity in Hungarian primary and secondary education since 2018 – on group and community intervention levels. Based on mixed methodology, practices and experiences of professionals were uncovered using a 26 item questionnaire and interviews in 2023. While detailed presentation of the individual intervention level in 174 regional micro units has already been published in a previous volume of this journal (Herczeg 2023), this article focuses on institution types, typology of professionals regarding community events, group sessions and their management. Results show that the inclusion of a fellow professional leads to a more complex vision during group session management, creating an opportunity for interprofessional cooperation.

Keywords: group sessions, community events, institution types, inclusion of fellow professionals during group session management

BEVEZETÉS

Legelőször az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenységet mint kötelezően ellátandó feladatot a 2015. évi CXXXIII. törvény módosítása említi. 2018 januárjában módosult az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról, valamint a hozzá tartozó 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet. Zöld utat kapott a tevékenység és anyaintézményként a 2016-ban megalakult Család- és Gyermejjóléti Központokat jelölte ki 2018. 09. 01. határrappal.

A törvényi szabályozást megelőzve pályázat keretén belül (EFOP 3.2.9-16-2016 az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység fejlesztése című projekt) próbálhatták ki a család- és gyermekjóléti központok (53 db) a tevékenység alapjait és a benne rejlő lehetőségeket. Önkéntes alapon lehetett igénybe venni, a közösségi rendezvények költségeit ebben az esetben pályázatból lehetett finanszírozni, eszközöket, kellékeket vásárolni, esetlegesen táboroztatni. A pályázat alapvető célja az volt, hogy láttassa a tevékenység előnyeit, olyan közös koncepció kialakítása, ami az óvodák és iskolák számára is elfogadható és előnyére fordítható. A tevékenység kialakítása során törekedni kellett arra, hogy a szükségletekre azonnal reakciót és interakciót lehessen biztosítani oly módon, hogy az valós problémamegoldás lehessen. Mindezt a köznevelési intézmények helyszínén, de felhasználva a család- és gyermekjóléti központok jelzőrendszeri, infrastrukturális és széles humán- és szolgáltatási lehetőségeit.

Az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység módszertanában, szakmai tartalmában a szociális munkára támaszkodik. A szociális munkán belül alkalmazza az egyénekre irányuló közvetlen segítségnyújtás és a csoportokra, közösségekre fókuszáló eszközöket, eljárásokat is (egyéni, csoportos és közösségi beavatkozási szintek) (Szabóné 2022).

Az óvoda, illetve majd az iskola, mint másodlagos szocializációs közeg normákat közvetít, kortárs kapcsolatot biztosít, s természetesen oktatási-nevelési feladatot lát el. A nevelési és oktatási intézmények életébe bekapcsolódó óvodai és iskolai szociális segítőik mind a gyermekeknek/fiataloknak, szülőknek, pedagógusoknak segítségére lehetnek. A mindennapokban felmerülő kérdések megválaszolása és a kialakult problémák megoldása érdekében törekednek az optimális védőháló kialakítására. Élhet az osztályfőnöki órák nyújtotta lehetőséggel, ahol csapatépítő játékokat, csoportos feladatokat, szerepjátékokat tud vezetni akár a pedagógussal közösen, mellyel akár az osztály peremére szorult diákok is be tudja vonni. A közös játék növelheti az elfogadást, csökkentheti a bullying jelenségét is (Starobinski 2006). A közös játék, együttgondolkodás, a pozitív visszacsatolások a szorongást és a depresszív tüneteket már attól enyhíthetik, hogy az egyén szimbolikusan megélheti azokat (Benedek 2005, Sarnoff 2004). A közösségi rendezvények alkalmával egy teljesen más lehetőség nyílik a gyermekekkel/fiatalokkal való kapcsolódásra. Egy sokkal lazább, kötetlenebb légkörben hamarabb megnyílnak, sőt, más helyzetben, szituációban figyelhetők meg, komplexebb képet adva a gyermekek működéséről.

A KUTATÁS ELMÉLETI KERETE

Csoportos és közösségi rendezvények mint a kapcsolódás első lépcsőfokai

A beavatkozási szintek közül a csoportos és közösségi rendezvények más-más légkörben és kontextusban, de megteremtik a kapcsolódás lehetőségét, legyen szó szülőkről, gyermekekről/fiatalokról vagy pedagógusokról. Többek között ezért említik a 2022-es módszertani útmutatóban, hogy az egyéni konzultációk ne váltsák ki a másik két tevékenységet, szükségszerű az egészséges arányok megtartása és a csoportos és közösségi rendezvények lehetőségeinek kihasználása. Egy szülői, tantestületi értekezlet a bemutatkozás egy fontos színtere, amikor nem kizárólag a tevékenységet van lehetősége a segítőnek bemutatni, hanem a személyiségét és kapcsolódási lehetőségeit. Semmiképpen nem erőlteti és parancsolja rá senkire a munkáját.

A kapcsolat és a bizalom alakulása kényes és hosszú folyamat, melyet a későbbiekben megőrizni is aktív jelenlétet igényel. A közösségi tevékenység a gyermekekkel töltött minőségi idő kötetlenebb formája. Teljesen más aspektusból világíthat rá a gyermekek/fiatalok viselkedésére, működésére, érdeklődési körükre. Az aktuális pillanaton osztozni egy maradandó emlék lehet és a bizalmi kapcsolat kialakulását is nagyban segítheti, legyen szó farsangról, ballagásról, szalagavatóról, osztálykirándulásról vagy pusztán egy közös csapatépítő délutánról. Kisebb létszámban, egy osztályközösségbe, csoportba való beilleszkedés a kompromisszumokon és a közös csapatomunkán keresztül a Covid utáni újra visszatérés óta kiemeltebb feladat, mint előtte volt. Az edukációs csoportmunkának, osztálykohézióknak jelentősen megnőtt a relevanciája (Szabó 2022). Megnőtt az igény mind a szülők, mind a pedagógusok részéről, hogy az indulatkezelési problémákra, agresszív megnyilvánulásokra az osztályközösségeken belül mindenki számára megnyugtató megoldás szülessen, nem is beszélve egymás elfogadásáról (Szabó 2023).

Csoportos tevékenység mint prevenció munka

Csoportfoglalkozások keretén belül elengedhetetlen szempont az adott korosztályhoz igazítva, az életkori sajátosságok figyelembe vételével megközelíteni az aktuális témát (mint pl.: online-offline egyensúly, konfliktuskezelés, egymás elfogadása... stb.). A modern iskola oktatási és nevelési tevékenységének céljaként a tanulók tudásalapú társadalomba való eredményes betagozódását, valamint annak komplex kihívásaira való felkészítést tekinthetjük. Ehhez azonban a tantárgyi felkészítésen kívül szükség van olyan professzionális segítségnyújtásra, ami segít a tanulók élethelyzetéből adódó problémák megoldásában, megelőzésében, valamint kísérletet tesz a hiányos családi nevelésből adódó minták pótlására (Kozma 2001). Ennek egyik következménye, hogy az iskolának nemcsak olyan ismeretekkel kell felruháznia a tanulót, amelyekkel biztosítja sikeres munkaerőpiaci integrációját, de segítenie kell az egyént az egyéb társadalmi szinteken történő problémamentes működés kialakításában is. A neveléstudomány a nevelés és oktatás funkciói között megjelöli a társadalmi struktúra újratermelését, a társadalmi integráció biztosítását, valamint a társadalmi változások és fejlődés elősegítését (Halász 2001). Amikor az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenységről esik szó, tapasztalat szerint a legtöbb pedagógusnak, szülőnek és gyermeknek a hátrányos helyzetben élők megsegítése, a problémákkal küzdő diákok és szülők támogatása és az esetleges viselkedési devianciák kezelése jut eszébe. Így többek között ezzel azonosítják egy-egy csoportfoglalkozás tartalmát is. Az iskolai és óvodai szociális segítő tevékenység célrendszere azonban ennél komplexebben értelmezendő egy adott csoporton belül is, hiszen a problémával küzdő egyéneken túl a csoport minden egyes tagjának fejlődését és felnőtté válását szükséges támogatni.

Az iskolai szociális segítő tevékenységének legfőbb célja preventív módon segíteni az érintett klienskörnek, azonban elmondható, hogy sem hazai, se nemzetközi szinten a gyermekvédelemben nem kapott elég figyelmet a prevenció munka (Sik 2020). A fiatalabb korosztályban is egyre fontosabb specifikusan foglalkozni bizonyos témakörökkel, mivel a középiskolás korú fiatalok (ahol már kevés lehetőség adódik az elsődleges prevencióra) legtöbbször találkoztak már azokkal a helyzetekkel, amik köré esetlegesen a csoportfoglalkozások tematikája

épül (pl.: digitális detox, internetes zaklatás, drogprevenció és egyéb függőségek, bullying, konfliktusok... stb.). Itt a problémákat teljesen más szinten érdemes megközelíteni.

Kihívást jelentenek a szakembereknek az úgynevezett tabutémák, melyek a gyermekeket/ fiatalokat érdeklik, ezek közé tartozik a bullying jelensége, az online térben való jelenlét, internetes zaklatás, vagy akár a drog és egyéb függőségek.

A bullying az iskolai élet minden területén jelen lévő folyamat, azonban rejtőzködő mivolta miatt csak nagyon nehezen észrevehető. A gyermekek – és sok esetben a pedagógusok, valamint a szülők – háritó magatartása miatt a vizsgálatok is nehézségekbe ütköznek. Alapvető fontosságú a tanárok és diákok zaklatással kapcsolatos edukációja, ugyanis kevés az információjuk a zaklatás különböző megnyilvánulási formáiról, a rövid és hosszú távú káros hatásairól és a közbeavatkozási lehetőségekről (Körmendi – Szklenárik 2014).

A fent tárgyalt kortárs zaklatás témaköre kapcsán fontos megemlíteni az internetes zaklatás, a cyberbullying fogalmát. Elmondható, hogy ennek a problémának a specifikussága megköveteli annak más módon történő kezelését, ehhez azonban többletinformációra, és az internethasználattal kapcsolatos teljes körű edukációra van szükség. Egy hét alatt jelenhetnek meg a fiatalok olyan platformokon, amit a szüleik, pedagógusaik és mások is nehezen követnek és érnek utol. Pillanatok alatt történnek az internet világában az események és a gyermekek/fiatalok sokszor nincsenek tudatában azok veszélyeivel.

A Nemzeti Drog Fókuszpont meghatározása szerint a drogprevenciós foglalkozások „a droghasználat kialakulását kívánja megelőzni, annak későbbi életkorra történő eltolását, előfordulási gyakoriságának csökkentését, illetve a droghasználat káros következményeinek a mérséklését célozza (részben vagy egészében) az általános populációban, illetve annak alcsoportjaiban” (Nemzeti Drog Fókuszpont 2012). A gyakorlat során sokszor addig jutnak el a segítők, hogy egyáltalán a problémáról általában beszélgessenek, hiszen a gyermekek/fiatalok többsége egy osztályon belül nem fogja felfedni, ha küzd valamilyen függőséggel. A dohányzást, energiatalfogyasztást, vagy akár a kényszeres vásárlást még esetleg, de a keményebbek, mint a droghasználat, jellemzően látens marad (Szabó 2022).

KETTŐS CSOPORTVEZETÉS, TEAMMUNKA

Az óvodai és iskolai szociális segítő maga is különböző témákban tervezhet és valósíthat meg csoportfoglalkozásokat, melyeket minden esetben az adott korosztály igényeihez és fejlettségi szintjéhez igazít. Lehetősége van továbbá a nevelési és oktatási intézmény adott program-sorozatába is becsatlakozni, alkalmazkodva az aktuális témához (pl.: víz világnapja, digitális témahét, pályaaorientációs nap... stb.).

Sokszor azonban egy-egy csoportfoglalkozás egy jelenségre adott válasz és a prevenció különböző szintjein igyekszik beavatkozni és segítséget nyújtani. Érkezhet a megkeresés pedagógustól, szülőtől vagy akár gyermektől/fiataltól, legyen szó egy emberre vonatkozó problémáról, vagy egy egész osztályközösséget érintőről. A szakmai ajánlás is megerősíti, hogy ilyenkor meghatározó az is, hogy az óvodai és iskolai szociális segítő a saját felkészültsége és a feltételek ismeretében milyen típusú csoport vezetéséért tud felelősséget vállalni és mikor van az a pont, amikor más szakembert fog bevonni a csoportvezetésbe (akár kettős csoportvezetés keretén belül, akár teljesen átadva a vezetést). A kettős csoportvezetésbe akár saját kollégáját

is bevonhatja, aki szintén óvodai és iskolai szociális segítő vagy pedig más, sok esetben külső szakembert. A kettős csoportvezetést nem feltétlenül pusztán egy probléma meglelte hívhatja életre, hanem esetlegesen, ha a nevelési és oktatási intézményben például rendelkezésre áll iskolapszichológus, úgy jelenthet egy osztályon belül akár közös bemutatkozást és közös építkezést is (egymás kompetenciahatárainak tiszteletben tartásával és egyesítésével). Minden esetben a sikeres foglalkozáshoz fontos a két szakember egymásra hangolódása, a közös dinamika. Akár úgy, hogy egyikőjük aktív megfigyelő, míg a másik a csoportot vezeti, vagy aktívan megosztják a vezetést a különböző feladatokban. Ezt aktuálisan a téma, a korosztály, ha van, akkor a felmerülő probléma mélysége és jellege fogja eldönteni. Nem ritka, hogy a kettős csoportvezetés éppen egy pedagógussal, akár pont az osztályfőnökkel közösen valósul meg. A fontossága éppen abban rejlik, hogy azon túl, hogy a különböző kompetenciák találkozása lehetővé teszi a többszemponútú problémamegoldást, erősíti a segítő és a pedagógus közötti kapcsolatot, a bizalom épülését, mely közvetve és közvetlenül is hatással lehet egy osztályközösségre, megteremtve a szakmaiközi együttműködés apró, mégis nagyon fontos lehetőségét.

Fontos a fent említettek mentén kiemelni, hogy egy kialakult helyzetre, problémára reagálva ahhoz, hogy a megfelelő segítséget és támogatást lehessen nyújtani, elengedhetetlenül fontos nem csupán a természetes támaszok feltérképezése és aktivizálása, hanem ennek hiányában a megfelelő mesterséges támaszok biztosítása. Ehhez szükséges a gyermek és család érdekében a szakemberek teammunkája. Tudjanak egymással minőségben együtt dolgozni, ahol a kompetenciahatárok nem eleve elrendelt, merev határokat jelentenek, hanem az optimális védőháló érdekében minden egyes tagjának megvan az adott probléma esetén, hogy melyek azok a készségek, képességek, amik ott és akkor a legnagyobb segítséget adják. Ez a folyamat előrehaladtával azzal együtt változik dinamikusan, így lehet, hogy aki eddig közvetlenül segített, most egy közvetettebb funkciója lesz.

Nem vesztes-győztes játszmáról, hanem a parciális érdekeken túllépve, a kitűzött célokat megvalósító kooperációról van szó, amelybe mindenki beleteszi saját tudását és ezzel szükségszerűen átlépi saját kompetenciahatárait is. Ehhez az óvodai és iskolai szociális segítőknél (és partnereiknél egyaránt) jól kell ismerniük a saját szakmai kompetenciáikat. A komplex szemléletű, többnyire hosszabb időtartamú, folyamatos team jellegű munka vezethet el a tényleges szakmaközi együttműködéshez (Bozó – Kuttya 2020).

KÖZÖSSÉGI RENDEZVÉNYEK MINT KIAKNÁZATLAN TERÜLET

Tágabb értelemben vett közösségi munka minden, az intézmény nagyobb közösségeit vagy akár az intézmény egészét megmozgató program, melynek célja lehet a prevenció, a fejlesztés vagy a korrekció is. Az óvodai és iskolai szociális segítő az adott nevelési és oktatási intézmény közösségi rendezvényeibe aktívan becsatlakozhat, segíthet a szervezésben, maga is szervezhet, vagy jelenlétével járul hozzá a rendezvényhez. Ebben az esetben a munka jellegét nem a munkamódszer, hanem a célcsoport sajátosságai adják.

A közösségi rendezvények lehetnek például: szülői értekezleten való részvétel; az óvoda, iskola életében fontos események, mint a ballagás, szalagavató; sport- és szabadidős programok és azok szervezése; szakemberek és pedagógusok együttműködésének segítése; kirándulás, tábor szervezése, azokon való aktív részvétel; nevelőtestületi ülésen való részvétel. Számos

óvodai és iskolai rendezvény zajlik a nevelési és oktatási intézmény falain kívül, mint például egy kirándulás, tábor. Ezeken az alkalmakon való részvétel vagy a szervezésben való segítség lehetőséget biztosít arra, hogy a gyermekeket/fiatalokat egy másik közegben láthassa a segítő. Minőségi időt biztosít, mely elengedhetetlen fontosságú a bizalmi kapcsolat kialakításához (Herczeg – Héderné Berta 2023).

Mégis ez az a beavatkozási szint, amire a szakma hétköznapijaiban kevésbé marad idő, energia, kapacitás. A szervezést magát a megelőző papírmunka is nehezíti, mivel amennyiben az óvodai és iskolai szociális segítő szervezi a közösségi rendezvényt, úgy nem kikerülhető a szülői beleegyező nyilatkozat, melynek kiküldése és visszakérése nem szándékosan, de plusz feladatot ad legtöbbször a nevelési és oktatási intézményeknek. A szervezéshez, valamint magához a rendezvényhez segítőként csatlakozni szintén jó lehetőség és a gyermekekkel töltött minőségi időn túl a pedagógusokkal, akár szülőkkel, akár más szakemberekkel is remek kapcsolódási lehetőséget kínál, ami a későbbi közös munkát is megalapozhatja. Ellenben az eredmények részről látható lesz, hogy a segítő szakemberek körében mégis egy kiaknázatlan terület maradt, hiszen a legtöbben az utolsó helyre teszik a tevékenységek sorában és sokan nem élnek a megjelenés lehetőségével sem.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

A kutatási kérdések az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység három beavatkozási szintje közül a csoportos és közösségi színtereket helyezi a fókuszba, a szakma mindennapjaira támaszkodva. Központi kérdés a kettős témavezetés és külsős szakember bevonása esetén a segítséget felajánlók hivatása. Kérdésként merül föl a szakma mindennapjaiban, hogy korosztályokra lebontva melyek a legjellemzőbb tevékenységi formák (egyéni, csoportos, közösségi), ebben az esetben kiemelkedik-e a szakemberek válaszai alapján a csoportos vagy közösségi szintek valamelyike. Továbbá mi jellemzi a segítő közösségi rendezvényekkel kapcsolatos tiológiáját (részvétel, szervezésben segítség, maga a szervezés).

1. *Korosztályos lebontásban (óvoda, általános iskola, középiskola) hányadik helyen helyezkedik el jellemzően – a segítő válaszai alapján – a csoportos, illetve közösségi szinten végzett szociális munka?*

Az óvodai és iskolai szociális segítő válaszából kiderült, hogy aki végez tevékenységet óvodában, ott a legjellemzőbb beavatkozási forma a csoportos foglalkozás, a közösségi színteret minden korosztály esetében az utolsó helyen jelölték a segítők.

2. *Mi jellemzi az óvodai és iskolai szociális segítő közösségi beavatkozási szinten való megjelenését?*

A válaszadók közül a legtöbben egyáltalán nem is vesznek részt közösségi rendezvényeken, nem segítenek azok szervezésében és saját maguk sem szerveznek. Tulajdonképpen teljesen kikapcsolódnak ebből a tevékenységi formából.

3. *Mely csoportfoglalkozásokon megjelenő témák valószínűsíthetik a kettős csoportvezetést és kiket kérnek meg a közös munkára a segítők?*

Bináris logisztikus regresszió segítségével vizsgáltam, hogy kettős csoportvezetést (másik óvodai és iskolai szociális segítő kollega, illetve más, külsős szakember) mely témák valószínűsítik. Többváltozós modell eredményeképpen az internetes zaklatás és a tanulástechnika

témaköre valószínűsíti leginkább másik óvodai és iskolai szociális segítő bevonását, másik szakember jelenlétét pedig a dohányzás témaköre.

MÓDSZER ÉS MINTA

A kutatási kérdések vizsgálatára a szakmai mindennapokból, a mindennapi tevékenységeket középpontba helyezve az adatgyűjtés egy 26 kérdésből álló kérdőívvel történt. A 2023-ban lefolytatott, 174 járást érintő kutatás egyéni tevékenységi szintre fókuszáló részletes bemutatása már megtörtént (Herczeg 2023). Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a kutatásból olyan eredményeket ismertessen, melynek középpontjában a csoportos és közösségi beavatkozási szintek állnak, kiterjedve a kettős csoportvezetések kapcsán a szakmaközi együttműködésre.

A kérdőívben többek között kitértem az óvodai és iskolai szociális segítőkhöz tartozó nevelési-oktatási intézmények korosztályos összetételére, az óvodában, általános iskolában és középiskolában legjellemzőbb tevékenységtípusra. A csoportfoglalkozások esetében fontosnak tartottam kitérni a foglalkozások témáira, azok mennyiségére, továbbá ennek kapcsán központi kérdés volt a kettős csoportvezetés lehetősége, és megvalósulása esetén a másik csoportvezető személye.

A kérdőív kitöltése előtt a válaszadókat tájékoztattuk a vizsgálat menetéről és céljáról, továbbá arról, hogy a kitöltés teljes mértékben anonim, személyes adat megadása nem szükséges és a hozzájárulásért nem jár anyagi ellenszolgáltatás. A kérdőív kitöltése a tájékoztató elfogadását követően vált lehetővé. A kérdőív egészét 174 járás Család- és Gyermekjóléti Központjából a kollégák 183-an töltötték ki 91 különböző járásból, melyből mind a 183 értékelhetőnek bizonyult. A válaszadók között a női kitöltők száma rendkívül magas (87,4%), a születési év megadásából pedig kiderül, hogy 23–65 éves kor között érkeztek válaszok. 183 kitöltőből 39,9% a 41–50 éves, 30,1% a 31–40 éves, 14,8% az 51–60 éves, 13,1% a 23–30 éves, 2,2% pedig a 61–65 éves korosztályba esett. A korosztályok intervallum szerinti megadásánál minden esetben beleszámítanak a reláció végpontjai is. Iskolai végzettség tekintetében 183 kitöltőből a jogszabály értelmében szintén magas az óvodai és iskolai szociális segítőhöz közvetlenül köthető végzettségűek (88%) és azonos százalékban fordulnak elő (6,01%) az ennek hiányában gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó oklevéllel rendelkező, valamint az egyéb végzettségűek (15/1998. (IV. 30.) NM rendelet). Az egyéb kategóriába tartozó végzettségek között szerepel többek között teológus, egészségügyi szervező, ifjúságsegítő, szociológus, népművelő, pedagógus, csecsemő- és kisgyermeknevelő, személyügyi szervező, kriminológus, viselkedéselemző, és vannak olyanok is, akiknek a tanulmányaik még folyamatban vannak. A válaszadók 70,5%-a 1–4 éves intervallumban dolgozik a szakmában, továbbá 13,1%-a több mint 4 éve. 12,6%-a 6 hónaptól 1 évig, 3,3% 3–6 hónapig terjedő és 0,5%-a pedig kevesebb mint 3 hónap időintervallumban tölti be az óvodai és iskolai szociális segítői munkakört. A kitöltők 39,3%-ának 1 településen vannak a hozzárendelt intézményei, 46,5%-nak 2–5-ig, 13,1%-nak 6–10-ig terjed és 1,1% pedig 11 fölött van a településszám. Az intervallum szerinti megadásnál minden esetben beleszámítanak a reláció végpontjai is. A segítők 3,8%-hoz, 1 intézmény van rendelve, 43,2%-nak 2–5-ig, 38,8%-nak 6–10-ig terjed az intézmények száma és 14,2%-nak pe-

dig 11-nél is több intézményben kell ellátnia a tevékenységet. Az intervallum szerinti megadásnál minden esetben beleszámítanak a reláció végpontjai is (1. táblázat).

1. táblázat A kérdőívet kitöltők alapstatisztikai adatai

183 kitöltő 91 járásból	
Kitöltők	87,4% nő
Korosztály	70%-ban 30–50 éves korig
Iskolai végzettség	88% a tevékenységhez közvetlenül köthető végzettség
Szakmában eltöltött idő	70,5% 1–4 éve dolgozik a szakmában
Segítőhöz tartozó települések száma	Átlagosan 3 település
Segítőhöz tartozó intézmények száma	Átlagosan 7 intézmény
Kötelező ügyeleti idő (óra/hét/segitő)	Átlagosan 23 óra
Plusz idő eltöltése az intézményekben	69% tölt plusz időt az intézményeiben

Forrás: Saját szerkesztés

EREDMÉNYEK

Beavatkozási szintek korosztályos lebontásban

Intézménytípusok tekintetében a kitöltők 80,3%-hoz van óvoda, 92,9%-hoz általános iskola és 62,3%-hoz középiskola rendelve. Az intézmények tekintetében a módusz 2, így általában 2 típusú intézmény van egy segítőhöz rendelve (2. táblázat).

2. táblázat Az óvodai és iskolai szociális segítőkhöz rendelt intézménytípusok kombinációi (óvoda, általános iskola, középiskola) (n = 183)

A segítőkhöz tartozó intézmények kombinációi	A válaszadók közül hányuknál található meg az adott kombináció (db)
Mindhárom intézménytípusból tartozik hozzá.	80
Óvoda és általános iskola tartozik hozzá.	61
Óvoda és középiskola tartozik hozzá.	5
Általános iskola és középiskola tartozik hozzá.	22
Csak óvoda tartozik hozzá.	1
Csak általános iskola tartozik hozzá.	7
Csak középiskola tartozik hozzá.	7

Forrás: Saját szerkesztés

Azok a segítők, akikhez tartozik óvoda (147 fő/42%) a csoportfoglalkozásokat jelölte meg, mint elsődleges tevékenységi formát az egyéni és közösségi beavatkozási szintek, valamint az

ifjúsági feladatok mellett. Az általános iskolás (170 fő/40%) és középiskolás (114 fő/37%) korosztályban dolgozók a második helyen választották, általános iskolában közel holtversenyben az egyéni konzultációval. A közösségi rendezvényeket minden korosztályban az utolsó helyen jelölték a segítők.

KÖZÖSSÉGI RENDEZVÉNYEK ÉS AZOKBAN VALÓ KÖZREMŰKÖDÉS

A segítők válaszainak alapján 4-5 közösségi rendezvényen jelennek meg valamilyen formában. 100 fölötti jelölést kaptak a közösségi rendezvények közül a szülői értekezletek (128 db), a tematikus napok (111 db) és a tantestületi/nevelési értekezletek (105 db).

A válaszadók közül 21,86% szokott közösségi rendezvényt szervezni és segíteni is szokott a szervezésben, de elmenni nem szokott; 6,01% csak önállóan szervez, de szervezésben nem szokott segíteni és nem is megy el; 28,42% csak segít a szervezésben, de önállóan nem szervez és nem is megy el. A kitöltő segítők magas százaléka (40,44%) nem is szervez, nem is segít a szervezésben és nem is megy el azokra. További 3,28% a szervező folyamat egyik formájában sem vesz részt, de közösségi rendezvényekre szokott menni (3. táblázat).

3. táblázat Óvodai és iskolai szociális segítők közösségi rendezvényekkel kapcsolatos tipológiája (eljár a rendezvényekre, önállóan szervez, segít a szervezésben) (n = 183)

A segítők közösségi rendezvényekkel kapcsolatos kombinációi	A válaszadók közül hányuknál található meg az adott kombináció (db)
Szervez is közösségi rendezvényt önállóan és segít is a szervezésben.	40
Szervez önállóan közösségi rendezvényeket és el is szokott a rendezvényekre menni.	0
Segít a szervezésben és el is szokott a rendezvényekre menni.	0
Elmegy a közösségi rendezvényekre, önállóan is szokott szervezni és szokott segíteni is a szervezésben.	0
Se nem megy el, se nem szervez önállóan és nem segít a szervezésben.	74
Csak szervez, de nem jár el és nem is segít a szervezésben.	11
Csak segít a szervezésben, de nem jár el és nem szervez önállóan.	52
Csak elmegy, de nem szervez önállóan és nem is segít a szervezésben.	6

Forrás: Saját szerkesztés

CSOPORTFOGLALKOZÁSOK TÉMÁJA, CSOPORTTARTÁS TIPOLÓGIÁJA

A csoportfoglalkozások tekintetében, a csoporttémák esetében 6-7 különböző témában tartanak foglalkozásokat a segítők. 100 fölötti értéket kapott a témák közül (123 db) konfliktuskezelés, (115 db) az önismeret, (107 db) osztálykohézió és (103 db) a bullying. Továbbá 12 fő egyáltalán nem szokott csoportfoglalkozást tartani. (1. ábra).

1. ábra Óvodai és iskolai szociális segítők által tartott csoportfoglalkozás témák számának alakulása (n = 183)

Forrás: saját szerkesztés

A segítők válasza alapján a csoporttartás tipológiájában 7,1%-uk szokott csoportfoglalkozásokat tartani egyedül is, másik segítő kollégával (óvodai és iskolai szociális segítő) és más szakemberrel is, szintén 7,1% tart egyedül és másik segítővel. 10,9% egyedül és más szakemberrel, 38,8% csak egyedül, 9,3% segítővel és más szakemberrel, 15,8% csak másik segítővel együtt, 4,4% csak más szakemberrel együtt és 6,65% egyiket sem jelölte (4. táblázat).

4. táblázat Óvodai és iskolai szociális segítők csoporttartás tipológiája
(egyedül tart, más óvodai és iskolai szociális segítővel tart, más szakemberrel tart) (n = 183)

A segítők másokkal tartott csoportfoglalkozásainak kombinációi	A válaszadók közül hányuknál található meg az adott kombináció (db)
Egyedül is, más segítővel is és más szakemberrel is.	13
Egyedül is és segítővel is.	13
Egyedül is és más szakemberrel is.	20
Segítővel is és más szakemberrel is.	17
Csak egyedül.	71
Csak segítővel.	29
Csak más szakemberrel.	8
Nem tart csoportot.	12

Forrás: Saját szerkesztés

Csoportfoglalkozásokon megjelenő témák és a kettős csoportvezetés közötti kapcsolat és a közös munkába bevont szakemberek kérdése

Elemzésem során bináris logisztikus regresszió segítségével vizsgáltuk – melyben bináris változók szerepelnek –, hogy melyek azok a csoportfoglalkozásokon előforduló témák, amikhez a segítők magukon kívül kéri más szakember vagy másik segítő segítségét. A válaszadók 54,64%-a szokott kettős csoportvezetéshez segítséget kérni, a többiek vagy egyedül tartják, vagy egyáltalán nem.

A másik óvodai és iskolai szociális segítőt bevonók esetében az elemzés kétváltozós modell esetében a következő témákban kaptam szignifikáns összefüggést ($p < 0,05$): az osztálykohézió, a tanulástechnika, az önismeret, a digitális detox, az internetes zaklatás és a drogprevenció. A magyarázó erő kicsi (Nagelkerke pszeudó R^2), azonban valószínűsítik a másik óvodai és iskolai szociális segítő bevonását, így megvalósítva a kettős csoportvezetést.

Többváltozós esetben nem kaptam erős modellt, leginkább az internetes zaklatás ($\text{Exp}[B]=2,401$) és a tanulástechnika ($\text{Exp}[B]=2,156$) témaköre valószínűsíti az óvodai és iskolai szociális segítők kettős csoportvezetését (5. táblázat).

5. táblázat Csoporttémák és a kettős csoportvezetés más óvodai és iskolai szociális segítővel (bináris logisztikus regressziós modell) (n= 183)

0 = nem 1 = igen	Kétváltozós modell				
	Másik óvodai és iskolai szociális segítő				
	Magyarázó erő (R^2)*	Szignifikancia érték (p)	Modell szignifikancia értéke (p)	Találat-arány (%)	Esélyhányados (Exp[B])
Osztálykohézió	0,044	0,016	0,014	60,7%	2,153
Tanulástechnika	0,036	0,026	0,025	62,8%	2,227
Önismeret	0,033	0,036	0,033	60,7%	1,981
Digitális detox	0,029	0,048	0,046	62,8%	2,497
Internetes zaklatás	0,059	0,005	0,004	61,7%	2,401
Drogprevenció	0,052	0,008	0,008	63,9%	2,583
0 = nem 1 = igen	Többváltozós modell**				
	Másik óvodai és iskolai szociális segítő				
	Magyarázó erő (R^2)*	Szignifikancia érték (p)	Modell szignifikancia értéke (p)	Esélyhányados (Exp[B])	
Internetes zaklatás	0,052	0,005	0,031	2,401	
Tanulástechnika	0,052	0,017	0,031	2,156	

* minden esetben a Nagelkerke pszeudó R^2 figyelembevételével

** a többváltozós modelleknél minden esetben csak a szignifikáns független változók lettek feltüntetve, melyeket forward módszerrel egymás után helyeztünk be a modellbe

Forrás: Saját szerkesztés

A más szakembert bevonók esetében a kétváltozós modell esetében a következő témákban kaptam szignifikáns összefüggést ($p < 0,05$): a dohányzás és a konfliktuskezelés.

A dohányzás kapcsán a magyarázó erő kicsi (Nagelkerke pszeudó R^2) és pozitívan valószínűsíti más szakember bevonását, így valószínűleg a segítőök más szakember segítségét kéri az ilyen jellegű foglalkozások megtartásával kapcsolatban.

A konfliktuskezelés esetében a magyarázó erő kicsi (Nagelkerke pszeudó R^2), és szintén pozitívan valószínűsíti más szakember bevonását, mely szerint a konfliktuskezelés témában megtartandó csoportfoglalkozás esetében valószínűleg a segítőök más szakember segítségét kéri a foglalkozás megvalósításával és vezetésével kapcsolatban.

Többváltozós esetben nem kaptam erős modellt, azonban a dohányzás ($\text{Exp}[B] = 2,416$) témaköre valószínűsíti a legjobban az óvodai és iskolai szociális segítő és egy másik szakember kettős csoportvezetését (6. táblázat).

6. táblázat Csoporttémák és a kettős csoportvezetés más szakemberrel (bináris logisztikus regressziós modell) (n = 183)

0 = nem 1 = igen	Kétváltozós modell				
	Más szakember				
	Magyarázó erő (R^2)*	Szignifikancia érték (p)	Modell szignifikancia értéke (p)	Találatarány (%)	Esélyhányados (Exp[B])
Dohányzás	0,039	0,022	0,023	68,3%	2,362
Konfliktus-kezelés	0,045	0,019	0,015	68,3%	2,390
0 = nem 1 = igen	Többváltozós modell**				
	Más szakember				
	Magyarázó erő (R^2)*	Szignifikancia érték (p)	Modell szignifikancia értéke (p)	Találatarány (%)	Esélyhányados (Exp[B])
Dohányzás	0,040	0,022	0,020	68,3%	2,416

* minden esetben a Nagelkerke pszeudó R^2 figyelembevételével

** a többváltozós modelleknél minden esetben csak a szignifikáns független változók lettek feltüntetve, melyeket forward módszerrel egymás után helyeztünk be a modellbe

Forrás: Saját szerkesztés

A más szakember megnevezésére vonatkozó kérdésből, amit a kérdőív tartalmaz, egyértelműen kiderül, hogy a segítők által ismételt szakemberek, akik legtöbbször a segítségükre vannak, a következők voltak: védőnő, pszichológus, osztályfőnök, gyógypedagógus, rendőr, családsegítő.

ÖSSZEGZÉS, KONKLÚZIÓ

A kollégák, mivel járás szintű tevékenységről van szó, több intézményben, több település között, darabolódva végzik munkájukat, átlagosan 7 intézményben és 3 településen. Az eredmények tekintetében általában 2 típusú intézmény tartozik egy segítőhöz. Amiből következtethetünk arra, hogy egy segítő általában 2 korosztályban is végzi a munkáját. A válaszadók közül „vegytisza” segítők, akikhez egy típusú intézmény tartozik, összesen 15 fő, ebből a számból is egyetlenegy szociális munkás, akihez kizárólag csak óvoda tartozik.

A kollégák közel 40%-a tartja egyedül a csoportfoglalkozásait, igyekeznek külső segítséget kérni, viszont különböző okokból kifolyólag nem mindig valósul meg a kettős csoportvezetés. Kevés a szakember és az ellátórendszer telített. Egy embernek sokszor egyszerre több helyen kellene lenni, az végképp nehezen kivitelezhető, hogy két ember legyen egyszerre egy helyen. Az eredményekből jól látszik, hogy a csoportfoglalkozások témájukat tekintve is sokszor igényelnek külső szakembert, hiszen a szakmai mindennapokból tudjuk, hogy szükséges felmérni az óvodai és iskolai szociális segítőknek, hogy saját eszköztárukból mely témák vezetéséért

tudnak egyedül felelősséget vállalni. A segítők által megnevezett külső segítő szakemberek viszont az ellátórendszernek nagyon fontos tagjai, akik különböző szakmai rálátásukkal, különböző kompetenciahatárjukkal, egyszerűen más perspektívából segíthetik a közös munkát, megteremtve így egy hatékony interprofesszionális együttműködés lehetőségét.

A közösségi rendezvények háttérbe szorulása jellemzi a válaszadók mindennapi munkáját. Kevesen vesznek részt aktívan a közösségi élet formálásában, egyáltalán a jelenlétükkel is. Kicsivel több mint 40% nem jár közösségi rendezvényekre, nem segít a szervezésben és nem is szervez. Kiegyenlítetlen a beavatkozási szinteken végzett munka aránya, minden esetben a végén, ha nem a legutolsó helyen említik a segítők a közösségi rendezvényeket. A szakmai útmutató sem véletlenül hangsúlyozza, hogy ne menjen egyik szinten végzett munka sem a másik rovására. A gyakorlatban a kiegyensúlyozás ennél viszont sokkal bonyolultabb feladat, kemény logisztikát és időmenedzsmentet igényel, mégis a közösségi rendezvények által egy új dimenzió és lehetőség nyílik meg a gyermekekkel/fiatalokkal, illetve a pedagógusokkal, szülőkkel és más szakemberekkel való kapcsolódásra, egymás megismerésére, talán nem tantermi, hanem sokkal kötetlenebb helyszínen és légkörben.

IRODALOM

- Benedek, L. (2005): Játék és pszichoterápia. Budapest: Könyvfakasztó Kiadó.
- Bozó-Kutyifa, E. (2020): „Vendég a háznál” – Az óvodai és iskolai szociális segítő szerepe és dilemmái. Szociálpedagógia 16. kötet. Vác.
- Halász, G. (2001): Az oktatási rendszer. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Herczeg, V. (2023): Óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység gyakorlati tapasztalatai az egyéni beavatkozási szinten. Esély, 1: 63–80. <https://doi.org/10.48007/esely.2023.1.4>
- Herczeg, V. – Héderné Berta, E. (2023): Bevezető gondolatok az óvodai és iskolai szociális munka lehetőségeiről. Új Pedagógiai Szemle, 11–12: 64–74.
- Kozma, T. (2001): Paradigmáink. Iskolakultúra 10: 3–14.
- Körmendi, A. – Szklenárik, P. (2014): A szemlélők szerepe az iskolai zaklatásban. Alkalmazott Pszichológia, (14)2: 105–121.
- Sarnoff, C. A. (2004): Symbols in Structure and Function Volume 3 – Symbols in Culture, Art and Myths. Xlibris, Bloomington.
- Szabó, L. (2022): A középiskola, mint a szociális segítség színtere. Szociálpedagógia, 20: o. n.
- Szabó, L. (2023): Az óvodai és iskolai szociális segítség megvalósulása Budapest XVII. kerületében. Szociálpedagógia, 21: o. n.
- Szabóné Szalay, L. (2022): A kezdetektől napjainkig: szakmai kihívások, dilemmák a szolgáltatás megteremtése és elindítása után. Szociálpedagógia, 20: o. n.
- Sik, D. (2020): Prevenció szemlélet a magyar gyermekvédelemben. Esély, 3: 94–111.
- Starobinski, J. (2006): 1789 – Az értelem jelképei. Budapest: Európa Könyvkiadó.

Jogszabályok, protokollok

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.)

15/1998. (IV. 30.) Rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (NM rendelet)

Az óvodai és iskolai szociális segítő szolgáltatás módszertani útmutatója, munkaanyag, 2019 és 2022

Szakmai ajánlás az óvodai és iskolai szociális segítő tevékenység bevezetéséhez